

Передмова

З давніх часів вважається, що видатний талант – це перш за все спадковість, каприз природи. Коли нам кажуть, що Моцарт дав свій перший концерт у віці трьох років або що Джон Стюарт Мілл читав класичну літературу латиною в цьому ж віці, більшість реагує просто: «Звичайно, вони ж генії».

Однак детальний аналіз ранніх років життя і Моцарта, і Мілла говорить про те, що їх строго виховували батьки, які хотіли зробити своїх дітей видатними. Я припускаю, що ні Моцарт, ні Мілл не народилися геніями, їхній талант розвинувся максимально завдяки тому, що їм з раннього дитинства створили сприятливі умови і дали прекрасну освіту.

І навпаки, якщо новонароджений виховується в середовищі від самого початку чужої йому природі, у нього немає шансів розвиватися повністю в подальшому. Найяскравіший приклад – історія «вовчих дівчаток», Амали і Камали, знайдених в 1920-і роки в печері на північному заході від Калькутти (Індія) місіонером і його дружиною. Вони доклали всіх зусиль, щоб повернути дітям, вихованим вовками, людську подобу, але всі зусилля виявилися марними. Прийнято вважати само собою

зрозумілим, що дитина, народжена людиною, – людина, а дитинча вовка – вовк. Однак у цих дівчаток і в людських умовах продовжували проявлятися вовчі поведки. Виходить, що освіта і навколишнє середовище, в яке потрапляє дитина відразу після народження, швидше за все і визначає, ким вона стане – людиною чи вовком!

Розмірковуючи над цими прикладами, я все більше і більше думаю про те, який величезний вплив на новонароджених чинять освіта і навколишнє середовище. Ця проблема набула найбільшого значення не тільки для окремих дітей, а й для здоров'я і щастя всього людства. Тому в 1969 році я зайнявся створенням організації «Японська асоціація раннього розвитку». Наші і зарубіжні вчені зібралися, щоб в експериментальних класах вивчити, проаналізувати і розширити застосування методу доктора Шінічі Сузукі навчання малюків гри на скрипці, який привертав тоді увагу всього світу.

У міру того, як ми просувалися в своїй роботі, нам стало зовсім ясно, наскільки порочний традиційний підхід до дітей. Ми звично вважаємо, що знаємо про дітей все, тоді як дуже мало знаємо про їхні реальні можливості. Ми приділяємо багато уваги питанню про те, чому вчити дітей старше трьох років. Але згідно з сучасними дослідження-

ми до цього віку розвиток клітин головною мозку вже завершено на 70–80%. Чи не означає це, що ми повинні направити свої зусилля на ранній розвиток дитячого мозку до трирічного віку?

Ранній розвиток не пропонує насильницьке пічкання немовлят фактами і цифрами. Головне – введення нового досвіду «вчасно». Але тільки той, хто доглядає за дитиною день у день, зазвичай це мама, може розпізнати це «вчасно». Я написав цю книгу, щоб допомогти цим мамам.

Масару Ібука

ЧАСТИНА 1

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ДИТИНИ

1. ВАЖКИЙ ПЕРІОД

Дитячий садок – це вже запізно

Напевно, кожен з вас пам'ятає зі шкільних років, що в класі був особливо обдарований учень, який без видимих зусиль ставав лідером класу, в той час як інший тягнувся в хвості, як би не старався.

У моєму віці вчителі заохочували нас приблизно так: «Розумний ти чи ні, це не спадковість. Все залежить від своїх власних зусиль». І все ж особистий досвід ясно показував, що відмінник – завжди відмінник, а двієчник – завжди двієчник. Здавалось, що інтелект зумовлений з самого початку. Що було робити з цією невідповідністю?

Я прийшов до висновку, що здібності і характер людини не зумовлені від народження, а здебільшого формуються в певний період її життя. Давно точаться суперечки: людину формує спадковість чи ті освіта і виховання, які вона отримує. Але до сьогоденного дня жодна більш-менш переконлива теорія не поклала край цим суперечкам.

Нарешті, дослідження фізіології мозку, з одного боку, і дитячої психології, з іншого, показали, що ключ до розвитку розумових здібностей дитини – це її особистий досвід пізнання в перші три роки життя, тобто в період розвитку мозкових клітин.

Жодна дитина не народжується генієм, і жодена – дурнем. Все залежить від стимуляції і ступеня розвитку головного мозку у вирішальні роки життя дитини. Це роки з народження до трирічного віку. У дитячому садку виховувати вже пізно.

Кожна дитина може вчитися добре – все залежить від методу навчання

Читач може здивуватися, чому я, інженер за професією і в даний час президент компанії, зайнявся питаннями раннього розвитку людини. Причини частково «громадські»: мені зовсім не байдужі сьогоднішні бунти молоді та я задаюся питанням, наскільки сучасна освіта винна в незадоволеності життям цих молодих людей. Є й особиста причина – моя власна дитина відставала у розумовому розвитку.

Поки вона була зовсім маленькою, мені і в голову не приходило, що дитина, народжена з такими відхиленнями, може розвинути в нормальну освічену людину, навіть якщо її правильно навчати з самого народження. Очі мені відкрив доктор Шінічі Сузукі, який стверджує, що «немає відсталих дітей – все залежить від методу навчання». Коли я вперше побачив, які приголомшливі результати дав метод «Виховання таланту» доктора Сузукі, метод навчання малюків грі на скрип-

ці, то дуже пошкодував, що як батько не зміг свого часу нічого зробити для своєї дитини.

Коли я вперше зайнявся проблемою студентських заворушень, то глибоко задумався про значення освіти і намагався зрозуміти, чому наша система породжує стільки агресивності і незадоволеності. Спочатку мені здавалося, що коріння цієї агресивності в системі університетської освіти. Однак, заглиблюючись в проблему, я зрозумів, що вона характерна вже і для середньої школи. Потім я вивчив систему середньої та молодшої школи і з рештою прийшов до висновку, що і в дитячому садку впливати на дитину вже пізно. І несподівано ця думка збіглася з тим, чим займався доктор Сузукі і його колеги.

Доктор Сузукі практикує свій унікальний метод вже 30 років. До цього він викладав в молодших і старших класах, використовуючи традиційні методи навчання. Він виявив, що різниця між здібними та нездібними дітьми дуже велика в старших класах, і тому вирішив спробувати займатися з дітьми більш молодшого віку, а потім і зовсім з малюками, поступово продовжуючи знижувати вік дітей, яких навчав. Доктор Сузукі навчає грі на скрипці, тому що сам скрипаль. Коли я зрозумів, що цей метод можна успішно застосовувати в

будь-якій області освіти, я вирішив серйозно вивчити проблему «раннього розвитку».

Ранній розвиток не ставить на меті виховання геніїв

Мене часто запитують, чи допомагає ранній розвиток виховувати геніїв. Я відповідаю: «Ні». Єдина мета раннього розвитку – дати дитині таку освіту, щоб вона мала глибокий розум і здорове тіло, зробити її тямущою і доброю.

Всі люди, якщо вони не мають фізичних вад, народжуються приблизно однаковими. Відповідальність за поділ дітей на розумних і дурних, забитих і агресивних лягає на виховання. Будь-яка дитина, якщо їй дати те, що потрібно і коли потрібно, повинна вирости тямущою і з твердим характером.

З моєї точки зору, основна мета раннього розвитку – це запобігти появі нещасних дітей. Дитині дають слухати хорошу музику і вчать грати на скрипці не для того, щоб виростити з неї видатного музиканта. Її вчать іноземної мови не для того, щоб виховати геніального лінгвіста, і навіть не для того, щоб підготувати її в «хороший» дитячий садок і початкову школу. Головне – розвинути в дитині її безмежні потенційні можливості, щоб більше стало радості в її житті і в світі.